

Adam ZAMOJSKI

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID: 0000-0001-6238-9259

CYWILIZACYJNY WYMIAR INWAZJI FEDERACJI ROSYJSKIEJ NA UKRAINĘ

THE CIVILIZATIONAL SIGNIFICANCE OF THE RUSSIAN FEDERATION'S INVASION OF UKRAINE

Abstract:

The fundamental research problem that is the subject of this article is to demonstrate the civilizational affiliation of the Russian Federation and Ukraine. According to the accepted assumption, in Ukraine, counted by many authors as part of the civilization, the core of which is Russia, in recent decades there have been processes leading to its separation and incorporation into the Latin civilization. This is also the goal of the ongoing war. The specific problems concern the characterization of the assumptions of the theory of civilization in terms of the historiosophical concept of Feliks Koneczny and the specific characteristics of Turanian and Latin-type civilizations. Koneczny believed that under the influence of the Asiatic borrowings, Moscow became a representative of the Turanian model of civilization, within which authoritarianism reigns and power is based on fear and violence. It is experienced today by Ukraine struggling not only for sovereignty, but also for belonging to the Latin civilization circle.

Keywords: Latin civilization, Turanian civilization, Russian Federation, Feliks Koneczny, Ukraine.

Wstęp

Wojna na Ukrainie posiada silny aspekt cywilizacyjny. Jej rozstrzygnięcie przyniesie określone skutki polityczne, gospodarcze, wpłynie na życie milionów ludzi odciskając swoje piętno w krajobrazie. Jej konsekwencją może też być istotna zmiana na mapie naszej części świata. Przegrupowanie na „geopolitycznej szachownicy” do jakiego dąży Ukraina, i któremu chce zapobiec Rosja, oznacza także zmianę przynależności cywilizacyjnej Ukrainy, która stara się zerwać więzi łączące ją z Rosją w ramach ruskiego miru („derusyfikacja Ukrainy”) i wejść do rodziny narodów europejskich, czyli do cywilizacji łacińskiej. Na współczesne wydarzenia na Ukrainie warto więc spojrzeć przez

pryzmat paradygmatu cywilizacyjnego. Pomocna będzie tutaj teoria cywilizacji Feliksa Konecznego (1862-1949), zakładająca istnienie siedmiu żywych, walczących o prymat metod ustroju życia zbiorowego.

Dla Feliksa Konecznego cywilizacja jest sposobem organizacji życia zbiorowego o zasięgu ponadnarodowym. Społeczeństwa trzymające się tej samej metody życia zbiorowego tworzą jedną cywilizację (Koneczny, 1996, s. 154). W 1920 r. podał on definicję tego podmiotu dziejów: „*cywilizacja, to metoda ustroju życia zbiorowego*” (Koneczny, 1921, I, s. 7).¹ W dziele *O wielości cywilizacji* (1935) napisał: „*istniały i istnieją zawsze naturalne zrzeszenia największej miary, a tak mocne, iż mocniejsze od wszystkich mocarstw i armij. Są to cywilizacje*” (Koneczny, 1996, s. 153). Cywilizacja jest sumą wszystkiego, co dla pewnego odłamu ludzkości jest wspólne, a zarazem jest sumą tego wszystkiego czym się taki odłamek różni od innych.

Klasyfikacja cywilizacji Feliksa Konecznego i natura cywilizacji łacińskiej

Badając cywilizacje Feliks Koneczny posługiwał się takimi kryteriami jak: defektywność danej cywilizacji, jej stosunek do religii, panujący ustrój małżeński, występowanie ustroju rodowego czy wyemancypowanie się rodziny, stosunek prawa prywatnego do prawa publicznego, relacja między społeczeństwem a instytucją państwa, narodowość, kastowość, antropolatria władzy, obecność idei wybraństwa, waga etyki w życiu publicznym, supremacja sił fizycznych czy duchowych, chronometria, stopień opanowania czasu (Piotrowski, 2003, s. 106-107). Współcześnie istnieje siedem wielkich zrzeszeń. Cztery są pochodzenia starożytnego - cywilizacje: bramińska, chińska, żydowska i turańska, a trzy pozostałe ukształtowały się podczas średniowiecza – cywilizacje: arabska, bizantyjska i łacińska.

W pracy *Rozwój moralności* Feliks Koneczny pisze, iż: „*Łacińska cywilizacja jest dziełem samego Kościoła, który ocalał z ginącej cywilizacji*

¹ Wyrażenie „metoda ustroju życia zbiorowego” wydaje się dzisiaj archaiczne i dla współczesnego czytelnika niejasne. Francuscy twórcy geografii cywilizacji pisali o „*manières d'être des peuples*” (Albert Demangeon), „*les techniques de la vie sociale*” (Maximilien Sorre) lub „*genres de vie*” (Paul Vidal de la Blache). Zgodnie z ich pojmowaniem cywilizacja to „*zespół zasad regulujących sposób rządzenia, prawo, sposoby gospodarowania, edukację i religię*”, co wyszczególnia zakres znaczeniowy pojęcia „metoda ustroju życia zbiorowego” Konecznego (Wilczyński 2007, s. 44-45; 2011, s. 116-125), przyp.red.

rzymskiej wszystko, co dało się pogodzić z chrześcijaństwem" (Koneczny, 1997b, s. 26).

Chrześcijaństwo uczyniło tradycję antyczną fundamentem własnych zasad głoszących nadrzędność sił duchowych nad siłami materii. Św. Augustyn z Hippony (354-430) w IV-V wieku przeniósł na grunt chrześcijaństwa idealizm obiektywnej filozofii Platona (Kornatowski, 1965, s. 7-71), a św. Tomasz z Akwinu (1225-1274) w XIII wieku przekazał światu chrześcijańskiemu system filozoficzny Arystotelesa.

Korzeni tożsamości cywilizacji łacińskiej szukać trzeba w świecie klasycznym. Ukonstytuowała się ona na fundamencie starożytnej greckiej filozofii, rzymskiego prawa, tradycji judeochrześcijańskiej, dorobku kulturowego plemion barbarzyńskich oraz kultury epoki Oświecenia. Istotna jest również wspólnota terytorialna oraz homogeniczny charakter populacji Europy, potwierdzony przez zespół naukowców wykorzystujących najnowocześniejsze technologie mapowania mitochondrialnego DNA, w ramach projektu geograficznego rozpoczętego z inicjatywy National Geographic Society w 2005 roku (Zamojski, 2015, s. 207-208).

Feliks Koneczny uznawał cywilizację łacińską za najdoskonalszą metodę życia zbiorowego. Ma to związek także z jej następującymi cechami szczególnymi:

- 1) wiara w Boga będąca uzasadnieniem uniwersalnej moralności;
- 2) prawo – pełniące funkcję regulatora stosunków między ludźmi (jego źródłem jest etyka);
- 3) wykształcenie pojęcia narodowości (inne cywilizacje składają się z ludów o słabych więziach społecznych);
- 4) rozdział Kościoła od państwa;
- 5) religijna tolerancja;
- 6) wprowadzenie zasad moralnych do życia publicznego (moralność staje się czynnikiem rozwoju cywilizacji);
- 7) państwo obywatelskie oparte na oddolnych, lokalnych działaniach i samorządzie (wypadkową tego jest ograniczenie do minimum sterowania centralnego i zadań realizowanych na szczeblu państwowym);
- 8) pluralizm polityczny;
- 9) swoisty stosunek do czasu traktowanego jako wymagające szacunku dobro rzadkie (wyraża się w szeregu cech nazywanych mieszczkańskimi, takich jak punktualność, oszczędność, rzetelność w interesach).

Cywilizacja łaćńska jest nastawiona na wszechstronny rozwój osobowości jednostki. Zasadą jest nadrzędność społeczeństwa nad państwem, prymat etyki nad prawem i innymi rodzajami norm społecznych, umiłowanie prawdy obiektywnej, popieranie indywidualnej twórczości w każdej dziedzinie. Stąd bierze się troska o zdrowie i dobrobyt, rozwijanie sztuk pięknych, poszanowanie godności i własności ludzkiej, a także ochrona kobiety i monogamicznej rodziny (Kossecki, 2003, s. 131).

Cywilizacja łaćńska wykazuje dużą trwałość i zdolność do twórczego rozwoju w każdej dziedzinie, do samoorganizacji, samonaprawy i pracy organicznej. Ważna jest dla niej samorządność i życie na poziomie lokalnym. To pozwala na ograniczenie do minimum zadań państwa oraz sterowania centralnego. Osiągnięcia cywilizacji łaćńskiej stały się podstawą jej ekspansji i przyczyną, dla której jest ona wciąż atrakcyjna dla ludzi z innych kręgów kulturowych. M.in. w orbicie cywilizacji łaćńskiej znalazły się w ciągu XX wieku kraje bałkańskie, uprzednio należące do cywilizacji bizantyńskiej i islamskiej.

Elementem wyraźnie odróżniającym cywilizację łaćńską od pozostałych sześciu żywych cywilizacji, jest prymat ducha nad materią. Według Feliksa Konecznego tylko ona zmierza czynnie do supremacji sił duchowych (Koneczny, 1999b, s. 7). Wyrazem pierwszeństwa w cywilizacji łaćńskiej czynnika duchowego nad materialnym, jest oparcie państwa na społeczeństwie oraz oparcie prawa na etyce, na fundamencie w postaci prawa naturalnego - XIII wiecznej konstrukcji, którą zawdzięczamy św. Tomaszowi z Akwinu. Feliks Koneczny był przekonany, że wszelkie kryzysy jakich doświadcza Europa „*pochodzą z pomieszania cywilizacji, a powrót do czystej cywilizacji łaćńskiej stanowi warunek odrodzenia Europy*” (Koneczny, 2001, s. 8).

Cechy konstytutywne cywilizacji turańskiej

Termin „turanizm” Feliks Koneczny wywodzi od perskiego słowa *turan*, którym określano region Azji Środkowej (Koneczny, 2016, s. 7). „*Cztery są zasadnicze cechy cywilizacji turańskiej: lokalizm religijny (w przeciwieństwie do uniwersalności), militaryzm organizacji społecznej, państwowość oparta na prawie prywatnym, brak pojęcia narodowości. (...) W turańskiej organizacji społecznej całe społeczeństwo jest obozem, a wojna uważana jest za najgodniejszy sposób zarobkowania*” (Koneczny, 1921, II, s. 30-31).

Cywilizacja stepowa ma swoją kolebkę w suchym wnętrzu kontynentu Eurazji. Swoje wpływy rozszerzyła także na sąsiadujące

obszary górskie i leśne (m.in. Ruś). Jej cechą charakterystyczną jest życie obozowe. Turańska cywilizacja „wyprowadza całe życie publiczne z władzy obozowej i jest ono zasadniczo bezetyczne” (Koneczny, 1997b, s. 25). Koncentruje się ono wokół osoby wodza, który jest panem życia i śmierci². W cywilizacji turańskiej kaprysy wodza zastępują prawo, a władza opiera się na przemocy i strachu. Satrapa „jest właścicielem całego państwa, wszystkich i wszystkiego, a cała ludność znajduje się u niego w niewoli. Może on, o ile jego łaska, dopuścić innych do jakiejś formy własności i do wolności osobistej, lecz jedno i drugie zawsze tylko do odwołania” (Koneczny, 1999a, s. 55). Ludy cywilizacji turańskiej to pułki wojowników, których racją istnienia jest wojna i podboje.

Podstawę porządku społecznego stanowi zasada nadrzędności czynnika ekonomicznego. Na pierwszy plan wysuwa się walka o byt. Wypadkową tego jest militarna organizacja społeczeństwa, z dominującą zasadą bezwzględnego posłuszeństwa wobec jednoosobowego władcy i jego zauszników, która obejmuje wszelkie dziedziny aktywności. Turańczycy słuchają i wykonują rozkazy, ale mają problemy z samodzielnym procesem decyzyjnym. Ich aktywność koncentruje się wokół kategorii zdrowia i dobrobytu, a motywacje działań mają charakter witalny (Kossecki, 1996, s. 123-124).

Turański charakter Federacji Rosyjskiej

Współcześnie w prawie nieskażonej postaci cywilizacja o turańskim charakterze zaznacza swoją obecność w Federacji Rosyjskiej. Historia Rosji jako niezależnego bytu politycznego zaczęła się dopiero w latach siedemdziesiątych XV stulecia, gdy Iwan III wypowiedział posłuszeństwo mongolskim chanom (Plokhly, 2019, s. 10).

W Rosji jedynowładztwo jest czymś zwykłym. Nie jest istotne czy nazwiemy władcę chanem, carem, pierwszym sekretarzem czy prezydentem. Jest on akceptowany i popierany, a jego władza ma charakter omnipotentny. „*Samowola władcy jedynym źródłem prawa, a kto go usunie mieczem, stryczkiem, czy trucizną, ma prawo stać się władcą... takim samym*” (Koneczny, 1997b, s. 207).

Państwo moskiewskie - choć formowało się od XIII do XV w. pod wpływem kultury bizantyńskiej - do końca XV w. (przez 250 lat) pozostawało pod zwierzchnictwem mongolskim. W 1238 r. niezależne księstwa podporządkowały się Złotej Ordzie. Ruscy książęta nominalnie

² Czyngis-chan miał się wyrazić: „*Największą radość czuję, rozlewając krew moich wrogów i łzy ich kobiet*” (Fernández-Armesto, 2008, s. 96).

sprawowali władzę, ale była ona nadana (*jarłyk*) przez chana i sprawowana na jego warunkach (Wilczyński, 2021, s. 113).³

W XVI w. wielki książę moskiewski przybrał tytuł cara Rosji z atrybutami cesarza bizantyńskiego. Car miał pełnię władzy, z czego na początku XVIII w. skorzystał Piotr Wielki, modernizując państwo wedle modelu zachodniego (Kłoczowski, 2010, s. 119). Carowie których rządy przyczyniły się do wzrostu potęgi rosyjskiego imperium są przedmiotem kultu. Z nostalgią wspomina się w Rosji dzisiaj także Stalina. W 2013 roku Władimir Putin zorganizował uroczyste obchody 70. rocznicy zwycięskiej bitwy pod Stalingradem. Wołgogradowi na czas obchodów przywrócono starą nazwę Stalingrad. Na ulice wyjechały autobusy z portretami Józefa Stalina. Zapowiedziano też, że miasto na stałe odzyska dawną nazwę (Jastrzębski, 2013, s. 254). Według sondażu przeprowadzonego wśród społeczeństwa rosyjskiego przez niezależny ośrodek badania opinii społecznej Centrum Lewady w kwietniu 2019 roku - 70 procent Rosjan pozytywnie oceniało rolę jaką Stalin odegrał w historii kraju⁴.

Wódz jest popierany dopóki jest zwycięski. W cywilizacji turańskiej nie akceptuje się przywódcy ponoszącego klęski. Władca musi stale potwierdzać, że jego wpływy rosną. Za rządów Borysa Jelcyna państwo zostało sprywatyzowane przez oligarchów. Putin natomiast oligarchów wywłaszczył, a niepokornych uwięził lub zmusił do emigracji - jak Borysa Bieriezowskiego, którego w marcu 2013 r. znaleziono martwego w londyńskim domu.⁵ Pod rządami Putina Rosja powróciła do turańskiego modelu rządzenia. Nacisk był początkowo realizowany poprzez uzależnianie sąsiadów od dostaw rosyjskich węglowodorów. Aneksja Krymu i wojna na Ukrainie pokazały, że Rosja może i chce wykorzystywać bardziej rozbudowany arsenał środków. Towarzyszy temu wzrost poparcia Putina: w styczniu 2014 r. zadowolonych z polityki prowadzonej przez Putina było 65 proc. ankietowanych Rosjan. Według sondażu przeprowadzonego w maju 2014 r. przez Centrum Lewady - po aneksji Krymu poparcie ludności Federacji Rosyjskiej dla polityki prowadzonej przez Putina wzrosło do 83 proc. W

³ Proces sukcesji geopolitycznej polegający na przejmowaniu cech turańskich (i bizantyńskich) przez Księstwo Moskiewskie wyjaśnił ostatnio R. Szul (2022, s. 133-137), przyp. red.

⁴ <https://www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/od-ponad-20-lat-rosjanie-tak-dobrze-nie-oceniali-stalina/xvbmqye> (dostęp: 13.12.2022).

⁵ <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/692704,ustalono-przyczyn-smierci-bieriezowskiego.html> (dostęp: 15.09.2022).

przeprowadzonym w grudniu 2014 r. przez Centrum Lewady sondażu, 57 proc. ankietowanych uznała, że Putin zasługuje na tytuł „Człowieka Roku” (zwyciężył w tym plebiscycie szesnasty raz z rzędu, podobne wyniki uzyskał w kolejnych latach). W sondażu zaufania i poparcia dla polityków rosyjskich z sierpnia 2017 r. Putin znów zwyciężył. *Russia Today* na swojej stronie internetowej opublikowała wyniki sondażu informującego, że prezydenta popierało wówczas ponad 83 proc. Rosjan⁶.

Spadek zaufania do Władimira Putina rozpoczął się latem 2018 roku. Był związany z niezadowoleniem społecznym wynikającym z podwyższenia w Rosji wieku emerytalnego (dla kobiet z 55 na 63 lata, dla mężczyzn z 60 na 65 lat). Aż 90 proc. Rosjan było przeciwnych podniesieniu wieku emerytalnego. Z sondażu przeprowadzonego przez Wszechrosyjski Ośrodek Badania Opinii Publicznej w maju 2019 roku wynika, że Putinowi ufało wówczas zaledwie 33 procent Rosjan⁷. Sytuacja ta mogła mieć istotny wpływ na politykę międzynarodową prowadzoną przez Kreml. Jeśli wierzyć wynikom sondażu rządowego Ogólnorosyjskiego Centrum Badania Opinii Publicznej przeprowadzonego w dniach 15-21 sierpnia 2022 roku, zaufanie do prezydenta Putina - pomimo sankcji nałożonych przez USA, UE i inne kraje zachodnie - przekroczyło 81 proc.⁸ Według tego samego Centrum Badania Opinii Publicznej tzw. „specjalną operację wojskową” na Ukrainie popierało 75 proc. Rosjan.

W państwie z dominującym turańskim komponentem cywilizacyjnym opozycja polityczna balansuje na krawędzi egzystencji. Przekonał się o tym Michaił Chodorkowski (były szef koncernu naftowego Jukos i w swoim czasie najbogatszy Rosjanin), skazany na 11 lat kolonii karnej przy granicy z Mongolią. Od czasu ułaskawienia w 2013 r. Chodorkowski przebywa za granicą. Rzeczywistym powodem jego uwięzienia były prawdopodobnie wyartykułowane ambicje polityczne. Putin chciał się pozbyć politycznego rywala, który dodatkowo jeszcze finansował działania opozycji. M. Chodorkowskiego nie uratował nawet apel kilkudziesięciu rosyjskich naukowców i polityków do prezydenta USA. Tymczasem Zachód bardziej zabiegał o korzyści

⁶ <https://www.wprost.pl/swiat/10068593/Putin-zgarnal-wszystko-Pojawil-sie-nowy-sondaz-zaufania-i-poparcia-dla-politykow.html> (dostęp: 28.11.2017).

⁷ <https://www.tvp.info/40919435/putin-traci-zaufanie-rosjan-notowania-najgorsze-od-13-lat> (dostęp: 8.05.2019).

⁸ <https://dorzczy.pl/swiat/338644/sondaz-zaufanie-do-putina-przekracza-81-proc.html> (dostęp: 15.09.2022).

wynikające z relacji gospodarczych z Federacją Rosyjską, niż przykładał wagę do przestrzegania w Rosji praw człowieka.

Krytykujący otwarcie Putina - Borys Niemcow (działacz demokratyczny i lider opozycji rosyjskiej, wicepremier Rosji w rządach Wiktora Czernomyrdina i Siergieja Kirijenki) został zastrzelony 27 lutego 2015 r. na Wielkim Moście Moskworeckim, w pobliżu Kremla, a stało się to dokładnie w rocznicę aneksji Krymu. Morderców morderstwa nie ustalono. Skazano za to pięciu egzekutorów pochodzących z Czeczenii, powiązanych ze strukturami siłowymi. Ukarana została także rosyjska dziennikarka Anna Politkowska, zastrzelona 7 października 2006 r. oraz były podpułkownik FSB Aleksander Litwinienko, który po otruciu radioaktywnym polonem 210 zmarł w nocy z 23 na 24 listopada 2006 roku. Służby Putina używają także broni chemicznej - 4 marca 2018 r. otruto w Salisbury w Wielkiej Brytanii gazem paraliżującym pułkownika GRU Siergieja Skripala. Aresztowany w grudniu 2004 r. przez Federalną Służbę Bezpieczeństwa Rosji został skazany za zdradę stanu na 13 lat więzienia, a następnie wymieniony w 2010 r. na dziesięciu rosyjskich „śpiochów” aresztowanych w USA. Dodać trzeba, że w niejasnych okolicznościach zmarli członkowie rodziny S. Skripala (żona Ludmiła w 2012 r., syn Aleksander w 2017 r.). Z najbliższej rodziny pozostała tylko córka Julia, którą otruto wraz z ojcem (Felsztyński, 2018, s. 54-55). Według ustaleń Scotland Yardu S. Skripala otruli dwaj rosyjscy oficerowie wywiadu wojskowego GRU.

Zgodnie z turańskim sposobem postrzegania rzeczywistości, Putin dokonując w 2014 roku aneksji Krymu udowodnił swoją sprawczość. Po aneksji Krymu i wzniesieniu buntu w Donbasie, Federacja Rosyjska przejmując kontrolę nad Morzem Azowskim rozpoczęła kolejny etap agresji przeciwko Ukrainie. Celem taktycznym była destabilizacja tego państwa, strategicznym – zmiana władzy w Kijowie na przychylną Kremlowi. Były też ofiary w ludziach nie angażujących się bezpośrednio w konflikt. Wspierani przez Federację Rosyjską rebelianci, wykorzystując zestaw rakietowy Buk, zestrzelili malezyjskiego Boeinga (lot MH17), zabijając 298 osób.

Do 24 lutego 2022 roku permanentny, pełzający konflikt nie tylko dezorganizował funkcjonowanie Ukrainy, ale pełnił także rolę straszaka wobec Polski, Litwy, Łotwy, Estonii i Europy Zachodniej. Wciąż toczy się gra o „finlandyzację limitrofu” - o odebranie suwerenności państwom, które graniczą z Rosją od zachodu. Limitrofy (pojęcie Wadima Cymburskiego) - o niustalanej i płynnej przynależności - są terenami

peryferyjnymi, na których na przestrzeni dziejów Imperium Rosyjskie toczyło większość swoich konfliktów zbrojnych (Budzisz, 2021, s. 227).

Zdaniem Krzysztofa Jasiewicza, III wojna światowa już się zaczęła. Nie jesteśmy w stanie jeszcze ustalić dokładnej daty jej wybuchu - może to aneksja Krymu, a może zestrzelenie malezyjskiego Boeinga. Pewne jest to, że Putin stara się odbudować radziecką strefę wpływów (Jasiewicz, 2014). Zbliżoną hipotezę sformułował sowietolog Marek Jan Chodakiewicz przekonany o ofensywnym charakterze działań Kremla: „*Moskwa prowadzi świadomą politykę kontroli imperialnej swoich sąsiadów, aby jako globalne supermocarstwo powrócić na scenę światową*” (Chodakiewicz, 2016, s. 113).

Plan restytucji imperium postępuje od momentu przejścia władzy przez Putina. Wiele energii włożono w proces unowocześnienia armii rosyjskiej (docelowo Rosja miała wydawać na wojsko proporcjonalnie tyle co Stany Zjednoczone). Z tego co widać na Ukrainie – sukces modernizacyjny jest jednak raczej umiarkowany. Według danych Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych Ukrainy, przez 9 miesięcy działań wojennych Federacja Rosyjska straciła 84,6 tys. żołnierzy, 2892 czołgi, 5822 pojazdy opancerzone, 4378 pojazdów kołowych, 278 samolotów, 261 helikopterów, 1870 systemów artyleryjskich, 209 jednostek sprzętu specjalnego oraz 393 wyrzutnie rakiet. Według ukraińskiego wydania magazynu ekonomicznego „Forbes”, w tym czasie Rosja wydała na wojnę na Ukrainie 82 mld dolarów. To około jednej czwartej dochodów swojego zeszłorocznego budżetu⁹.

Dzisiejsza Federacja Rosyjska jest hybrydą cywilizacji turańskiej i bizantynizmu, na co nakłada się jeszcze dziedzictwo komunizmu, którego zdaniem Józefa Mackiewicza (2017, s. 14-15) najbardziej charakterystyczną cechą jest „*totalna niewola ludzkiego ducha, zniewolenie ludzkiej myśli, ludzkiego intelektu*”. Problemy wewnętrzne Federacji Rosyjskiej są w dużej mierze wypadkową braku woli uczciwego rozliczenia okresu komunistycznego, wskazania i ukarania katów oraz zadośćuczynienia prześladowanym. W efekcie tak więźniowie gułagów, jak Lenin i Stalin należą do kanonu „tradycyjnych wartości” współczesnej Rosji. Kult Lenina ma zresztą do dziś wymiar materialny. Jego zabalsamowane szczątki doczesne wystawione są w mauzoleum na placu Czerwonym. Jest tak pomimo tego, że w testamencie Lenin wyraził życzenie, aby pochowano go w Piotrogradzie

⁹ <https://www.pap.pl/aktualnosc/news%2C1489689%2Crosja-wydala-juz-82-ml-dolarow-na-wojne-budzet-kraju-przetrwa.html> (dostęp: 13.12.2022).

obok matki. Tego samego chciała także Nadieżda Krupska, która napisała list do „Prawdy”, zdecydowanie sprzeciwiając się kultowi Lenina. Politbiuro miało jednak inne plany. Choć trzeba przyznać, że zastrzeżenia zgłosili Bucharin i Kamieniew (Pipes, 2022, s. 491-492).

Ukraina walczy o suwerenność i łacińską przynależność cywilizacyjną

Federacja Rosyjska utraciła status mocarstwa światowego m. in. w wyniku utraty wpływów w Europie Wschodniej, która dzięki wejściu do NATO i UE powróciła na łono cywilizacji łacińskiej (Wilczyński, 2021, s. 93). Proces ten postępuje. Także Ukraina walczy dziś nie tylko o suwerenność, ale także o swoją łacińską przynależność cywilizacyjną i europejską tożsamość. Próbuje zerwać z przyniesionymi przez Moskwę elementami dziedzictwa turańskiego, które dochodziły do głosu zwłaszcza we wschodniej części Ukrainy.

Według Feliksa Konecznego cywilizacje działają zgodnie z pewnymi niezmiennymi prawami. *„Pierwsze prawo, cywilizacji tyżące, orzeka, jako każda z nich, dopóki jest żywotna, póki nie zamiera, dąży do ekspansji. (...) drugie prawo dziejowe: dwie cywilizacje, znalazłszy się na tym samym terenie, muszą z sobą walczyć. (...) Nie ma syntez między cywilizacjami – i to jest trzecim prawem dziejowym”* (Koneczny, 2016, s. 6-7).

Ostatecznym wnioskiem wynikającym z analiz Konecznego była konstatacja mówiąca, że *„nie można być cywilizowanym na dwa sposoby”* (Koneczny, 1997a, s. 10), a więc mieszanki cywilizacyjne wpływają destrukcyjnie na spójność społeczeństwa. Według Konecznego: *„Mieszanka cywilizacyjna jest jadem wszelkich organizmów, a stosowana czy to do państwa, czy to do społeczeństwa, sprowadza rozkład”* (Koneczny, 2001, s. 14). Nie jest możliwa pokojowa koegzystencja dwóch odmiennych kultur w tym samym miejscu i czasie. Nie jest też możliwe powstanie ich dobrze funkcjonującej syntezy (Wilczyński, 2022, s. 28).

Według Piotra Goćka Putin wierzy, że wejście państw bałtyckich do NATO i wolnościowe zapędy Ukrainy są początkiem wielkiej wojny wydanej Federacji Rosyjskiej przez siły, których celem jest jej zniszczenie. Putin chce przywrócić Rosji mocarstwową status, miejsce w świecie, które zajmowała pół wieku temu. W tym kontekście orędzie z 18 marca 2014 r., w którym Władimir Putin uzasadniał sens aneksji Krymu, jawi się jako punkt zwrotny w dziejach całego świata i najważniejsza chwila w życiu Putina przechodzącego od planów do realizacji idei

(Gociek, 2015, s. 53). Od 24 lutego 2022 roku staje się to coraz bardziej oczywiste.

Wojna na Ukrainie jest konfliktem cywilizacyjnym. To konflikt między modelem, opartym na horyzontalnym, obywatelskim i pluralistycznym rozumieniu świata (cywilizacja łaćnińska), a systemem wartości, który odwołuje się do wertykalnego, hierarchicznego i przedmiotowego modelu zarządzania społeczeństwem (cywilizacja turańska).

*

*

*

Istnienie suwerennej Ukrainy (a może także Litwy, Łotwy, Estonii oraz Polski), zależy od wyniku rywalizacji pomiędzy cywilizacją łaćnińską (wpływy euroatlantyckie na Ukrainie) i cywilizacją turańską reprezentowaną przez Federację Rosyjską. Jakże zatem mogą być prognozy dla państwowości ukraińskiej? Jeśli Ukraina przegra pełnoskalową, kinetyczną wojnę, zostanie zmuszona przez Federację Rosyjską do przyjęcia modelu turańskiego (a właściwie turańskiego z elementami bizantyzmu) - suwerenność będzie fikcją, demokracja będzie miał charakter fasadowy, jak w Federacji Rosyjskiej pod rządami Putina. To nie jest dobry scenariusz na przyszłość dla Ukrainy, Europy i świata. Stanisław Primus w dziele poświęconym psychoanalizie rosyjskiego ducha pisze, że gdy *„patrzy się na współczesną Rosję, panujący w niej chaos moralny, społeczny, gospodarczy, pleniące się bezprawie, represyjny raczej wobec obywatela (poddanego?) niż służebny charakter państwowych struktur, które podobnie jak oprycznina za cara Iwana Groźnego – służą przede wszystkim interesom władzy, kiedy obserwuje się sposób prowadzenia wojny przez armię rosyjską w Czeczenii, zaciekłość, tępe okrucieństwo i bezmyślność w niszczeniu tego kraju, a także bez troskę w szafowaniu życiem własnych żołnierzy, określenie „barbarzyństwo” wydaje się terminem trudnym do zastąpienia”* (Primus, 2018, s. 18-19). Napaść na Ukrainę, mordowanie cywilów i zbiorowe mogiły w ukraińskiej Buczy, Mariupolu i Iziumie są tego potwierdzeniem.

Szukajmy lepszych scenariuszy. Jeśli Ukraina wygra, to wpisze się na stałe do grona organizmów politycznych powiązanych z łaćnińskim modelem cywilizacyjnym (a właściwie łaćnińskim z elementami bizantyzmu): Unii Europejskiej z jej instytucjonalnymi (bizantyjskimi) strukturami oraz Stanów Zjednoczonych. Będzie państwem suwerennym.

Problem niestety polega na tym - jak zauważa Piotr Grochmalski - że degradacja międzynarodowej pozycji Rosji oraz pogłębiające się napięcia wewnętrzne owocujące osłabieniem władzy na Kremlu, mogą skłonić Putina do sięgnięcia po atomowy straszak w celu uratowania własnej głowy (Grochmalski, 2022, s. 45). Rosja w ramach swojej strategii bierze niestety pod uwagę wywołanie katastrofy o mniejszej skali, w celu pokazania Zachodowi, że kontynuowanie wojny jest groźne dla stabilności ładu światowego. Zdaniem Marka Budzisz w rachubę wchodzi na przykład użycie pod fałszywą flagą brudnej bomby. Ładunek taki może wywołać skażenie radioaktywne na znacznym obszarze (Budzisz, 2022, s. 43).

Na koniec optymistyczny akcent. Ku pokrzepieniu serc, cytuję z pracy Jurija Felsztńskiego i Michaiła Stanczewa - *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę: „Europa zwycięży w tej wojnie, ponieważ Rosja nie zdoła wygrać z całym demokratycznym światem. Rezultatem będzie rozpad Federacji Rosyjskiej, wobec którego rozpad Związku Sowieckiego wyda się skromną próbą przed premierą. (...) Putin jest agresorem i podżegaczem wojennym. Wojna ta przyniesie Rosji hańbę, spustoszenie i śmierć. Ukraińcy dowiedli (...), że gotowi są umierać w imię swej wolności. Nie jest oczywiste, czy Rosjanie są gotowi umierać za imperialne ambicje Putina. A poza tym w całych dziejach świat demokratyczny nigdy nie przegrał żadnego starcia. Wychodził zwycięsko ze wszystkich bitew”* (Felsztński, Stanczew, 2015, s. 12).

Literatura

- Budzisz, M., 2021. *Wszystko jest wojną. Szkice o rosyjskiej kulturze strategicznej*, Zona Zero, Warszawa.
- Budzisz, M., 2022. *Brudna bomba, czyli co?*, Sieci, 44, s. 42-44.
- Chodakiewicz, M.J., 2016. *Myśli wolnego Polaka*, Patria Media, Gdańsk.
- Delong, M., 2020. „*Ruski mir*” jako narzędzie rosyjskiej ekspansji geopolitycznej na terytorium Ukrainy, *Przegląd Geopolityczny*, 33, s. 50-64.
- Felsztyński, J., 2018. *Nie ma żadnych reguł. Podręcznik szpiegowski po rosyjsku*, *Gazeta Polska*, 12, s. 54-55.
- Felsztński, J., Stanczew, M., 2015. *Trzecia wojna światowa? Bitwa o Ukrainę*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań.

- Fernández-Armesto, F., 2008. *Cywilizacje. Kultura, ambicje i przekształcanie natury*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Gociek, P., 2015. *Ruski świat*, Do Rzeczy, 40, s. 50-53.
- Grochmaliski, P., 2022. *Putin w obliczu klęski straszy bronią atomową*, Gazeta Polska, 41, s. 44-47.
- Herasymenko, V., 2016. *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego*, Przegląd Geopolityczny, 18, s. 125-135.
- Jastrzębski, M., 2013. *Matroszka Rosja i Jastrząb*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Jasiewicz, K., 2014. *Jak wygrać III wojnę światową*; <https://dorzeczy.pl/tygodnik/4324/jak-wygrac-iii-wojne-swiatowa.html> (dostęp: 13.12.2022)
- Kłoczowski, J., 2010. *Nasza tysiącletnia Europa*, Świat Książki, Warszawa.
- Koneczny, F., 1996. *O wielości cywilizacyj*, Wydawnictwo WAM, Księża Jezuici, Kraków.
- Koneczny, F., 1997a. *Państwo i prawo*, Wydawnictwo WAM, Księża Jezuici, Kraków.
- Koneczny, F., 1997b. *Rozwój moralności*, Wydawnictwo Antyk - Marcin Dybowski, Komorów.
- Koneczny, F., 1999a. *O cywilizację łacińską*, Wydawnictwo ONION s.c., Gliwice.
- Koneczny, F., 1999b. *O ład w historii. Z dodatkami o twórczości i wpływie Konecznego*, Wydawnictwo NORTOM, Wrocław.
- Koneczny, F., 2001. *Państwo i prawo w cywilizacji łacińskiej*, Wydawnictwo Antyk Marcin Dybowski, Warszawa – Komorów.
- Koneczny, F., 2016. *Napór Orientu na Zachód*, Wydawnictwo Prohibita, Warszawa.
- Koneczny, F., 1921. *Polskie Logos a Ethos. Roztrząsanie o znaczeniu i celu Polski*, Tom I-II, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań – Warszawa.
- Kornatowski, W., 1965. *Społeczno-polityczna myśl Św. Augustyna*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Kossecki, J., 1996. *Podstawy nauki porównawczej o cywilizacjach*, Wydział Zarządzania i Administracji Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego w Kielcach, Kielce.
- Kossecki, J., 2003. *Podstawy nowoczesnej nauki porównawczej o cywilizacjach. Socjologia porównawcza cywilizacji*, Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”, Katowice.
- Mackiewicz, J., 2017. *Zwycięstwo prowokacji*, Kontra, Londyn.

- Mickiewicz, P., 2022. *Anatomia rosyjskiego imperializmu ery Władymira Putina, Przegląd Geopolityczny, 40, s. 9-26.*
- Mickiewicz, P., 2023. *Russian special operations and the so-called Gerasimov doctrine, Przegląd Geopolityczny, 43, s. 12-28.*
- Modrzejewski, Z., 2020. *Ewolucja rosyjskiej maskirowki, Przegląd Geopolityczny, 33, s. 65-79.*
- Piotrowski, R., 2003. *Problem filozoficzny ładu społecznego a porównawcza nauka o cywilizacjach, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa.*
- Pipes, R., 2022. *Rosja bolszewików, Bellona, Warszawa.*
- Plokhyy, S., 2019. *Kwestia rosyjska. Jak budowano naród i imperium, Znak Horyzont, Kraków.*
- Primus, S., 2018. *Czy Rosja jest barbarzyńcą? Psychoanaliza rosyjskiego ducha, Wydawnictwo M, Kraków.*
- Sykułski, L., 2017. *Rosyjska myśl geopolityczna po upadku komunizmu, Przegląd Geopolityczny, 21, s. 88-100.*
- Szuł, R., 2022. *Dynamika imperiów-cywilizacji a system światowy, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.*
- Wasiuta, O., 2017. *„Russki mir” jako narzędzie imperialnej polityki Kremla, Przegląd Geopolityczny, 21, s. 67-87.*
- Wilczyński, W.J., 2007. *Leksykon wiedzy geograficznej, Jedność, Kielce.*
- Wilczyński, W.J., 2011. *Ideowe źródła i tożsamość geografii, Wydawnictwo UP, Kraków.*
- Wilczyński, W.J., 2021. *Regiony świata. Geografia i geopolityka, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.*
- Wilczyński, W.J., 2022. *„Jedność w różnorodności”: geneza i geopolityczne znaczenie idei, Przegląd Geopolityczny, 39, s. 9-35.*
- Woźniak, S., Czeluskin, A., 2023. *Rosyjska Cerkiew Prawosławna a imperialna polityka Kremla, Przegląd Geopolityczny, 43, s. 29-48.*
- Zamojski, A., 2015. *Tożsamość cywilizacji europejskiej. Geneza, kompleks konstytuujący i kierunki transformacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce.*
- Zapałowski, A., 2019. *Ukraina jako strefa buforowa Rosji, Przegląd Geopolityczny, 30, s. 9-28.*

Streszczenie:

Zasadniczym problemem badawczym będącym przedmiotem artykułu jest wykazanie przynależności cywilizacyjnej Federacji Rosyjskiej oraz Ukrainy. Zgodnie z przyjętym założeniem, na Ukrainie zaliczanej przez wielu autorów za część cywilizacji, której trzon stanowi Rosja, w ostatnich dekadach zachodzą procesy prowadzące do jej wyodrębnienia i włączenia do cywilizacji łacińskiej. Taki jest też cel trwającej aktualnie wojny. Problemy szczegółowe dotyczą charakterystyki założeń teorii cywilizacji w ujęciu historiozoficznej koncepcji Feliksa Konecznego oraz specyficznych cech cywilizacji typu turańskiego i łacińskiego. Koneczny uważał, iż pod wpływem mongolskich zapożyczeń Moskwa stała się reprezentantem turańskiego modelu cywilizacyjnego, w którego ramach panuje autorytaryzm a władza oparta jest na strachu i przemocy. Doświadcza jej dzisiaj Ukraina walcząca nie tylko o suwerenność, ale i przynależność do łacińskiego kręgu cywilizacyjnego.

Słowa kluczowe: cywilizacja łacińska, cywilizacja turańska, Federacja Rosyjska, Feliks Koneczny, Ukraina.